

Неотразимата сила на бунтарите в Талевия роман "Железният светилник"

Понятието "бунтар" означава човек с неспокоен дух, който не може да се примири със съществуващия ред. През Възраждането бунтарите са били героите, които създават Историята и я тласкат напред, обявявайки се против старото, осакатеното, ненужното.

Бунтът е като огъня - разпръсква светлина, истина. Той е стихия, която бързо пламва и блести. Огънят символизира вечната борба на традиционното с новото. От искрите се заражда пламък, който осветява малка част, но прераства в буен огън, стихия, пожар, който изгаря цели дървета.

В романа на Димитър Талев бунтарите са хора с буден ум, духовна извисеност и гордост, че са българи - Климе Бенков, Султана, рилския монах, Лазар Глаушев.

Султана е един от най-внушителните, най-монументални човешки образи в националната ни литература. Героинята е потомка на големия и почтен род на хаджи Серафим. Тя е носителка на нещо типично българско - чистота и вътрешна сила. На младини Султана се опълчва против старите, закостенели порядки, като се омъжва без да спази установения ред. С тази своя постъпка тя доказва, че е достойна продължителка на своя род. Героинята е наследила решителността, смелостта и властния характер на дедите си - Огнен и Серафим. Бунтът на Султана е една искрица в тъмнината, но тя е първата осмелила се да се опълчи против старото и ненужното. Но образът ѝ е противоречив, авторът авторът акцентира върху противоречив морал, рожба на времето и средата. Султана ту е сурова, деспотична и сурово властна, ту тя се извисява пред поглед ни със своята самоотверженост и всеотдайност. Тя се бори против старите патриархални порядки, но тя се превръща в стожер на семейното огнище. Въпреки своите противоречиви постъпки и преживявания Султана се разкрива като човек с изключителна душевна сила, последователно следващ принципите си, непреклонен в своите разбираня, воин до последния си дъх на семейството и своя дълг.

Климент Бенков е типичен възрожденец. Един от онези знайни и незнайни хора, които "не се срамят да се нарекат българи", а дори са горди с този факт. Това са апостолите, предвестниците на промените, на новото. Целта на тези герои е да запазят българщината, да съхранят родното от чуждите нападки. Изграждането на църквата,

на която Климе Бенков поставя началото всъщност символизира духовното извисяване на българския народ. Името Климент не случайно избрано. Героят подобно на легендарния апостол разнася светлината и прозрението, стреми се да запали вътрешния огън у човека. Той поставя основите не просто на църквата, а на националното пробуждане.

Рилският монах усилва пламъка запален от Климент Бенков. Със своите пламенни слова той успява да добави нови съчки в огъня, но и да привлече един нов поддръжник на българската национално-освободителна кауза - Лазар Глаушев. Железният светилник, който рилският монах подарява на семейство Глашеви символизира пламъка, който ще разпръсне тъмнината.

Климе Бенков и рилският монах създават основата, на която да се гради духовното израстване на българина. Но с трудната задача, а именно "проглеждането" на целия народ се заема Лазар Глаушев. Който символично като библейския Лазар става учител и апостол на народа си. Той се посвещава на едно свято дело - да разбуди хората от робския сън и "отвори" очите им за истината. Първата му реч поставя началото на градеж - не просто на църквата, а на истинската вяра. Делото на Климент и монаха трябва да бъде довършено. Сладкодумен, пламенен и решителен Лазар застава начело на народа си. Подобно на древен пророк той се обръща към хората, отваря очите им за истината - "...бутнали калугера и какво виждат - лежи там под шиника целия наш народ...". Пламенността на Лазаровите слова е запленила младежите - първите семена вече са засяти. Със създаването на читалището възрожденският огън вече е запален и не може да бъде угасен. След известно време семената покълват и израстват, апостолът вече има поддръжници дори сред заможните хора в Пряспа, увереността на българина расте. Дървото на живота се е сдобило с нови клони, които са по-високи от другите и се стремят към нови висини. Първият етап започнат от Бенков, преминал през построяването на църквата завършва с изгонването на гръцкия наместник. Църквата е висока 13 аршина, дори този малък факт доказва разгарянето на огъня в българина. Светлината на малкия светилник се е разраснала в огромен пожар, който изгаря старото и ненужно, за да се роди новото начало, да започне новия ден. "Без огън нищо не става и самото божие слънце е огън" така и майстор Рафе Клинче обяснява "проглеждането" на българина

Майсторът също може да бъде причислен към бунтарите. Но неговия бунт е различен. Огънят, който гори в него е огънят на твореца. Рафе принадлежи на духовния свят. Той се нуждае от огъня, който отваря очите му за красотата. Като човек на духовното, художникът не се вмества в рамките на обществото. Личност прекланяща се пред прекрасното и вечно търсеща съвършенство, чиято душа подобно на гълъб се издига към висините, неспирана от материалната обвивка. Майсторът не се интересува от

материалния живот и това го прави различен, изолиран от другите. Всеотдайността му към изкуството, която подхранва нехайството му към облекло и жилище и го отделя от хората го обрича на самота ("той живееше като звяр в бърлогата си", "ходеше сам и не подигаше очи да погледне някого"). Дори чистата любов, която изпитва, остава неразбрана и го отдалечава останалите. Неговия свят е недостъпен за материалистите, залисани в ежедневната си работа. Неговия бунт е по-скоро бунт на неразбрания, самотния, на твореца, готов да брани със всички средства свободата си.

Единението на живота и съдбата на народа и родината през вековете и творческият извор на Димитър Талев. То именно превръща природната му дарба в сила. А именно тази сила въплътена в произведенията му импулсира читателя за емоционално и проникновено възприемане на написаното.